ТАРАС МЕЛЬНИЧУК

ІЗ-ЗА ҐРАТ

ПОЕЗІЇ

TARAS MELNYCHUK

FROM BEHIND PRISON BARS

Poetry

(In Ukrainian)

Reprint of samvydav ("samizdat") poetry from the Soviet Ukraine

Published by V. Symonenko Smoloskyp Publishers,
Smoloskyp, Inc.

Baltimore 1982 Toronto

Тарас Мельничук

ІЗ—ЗА ҐРАТ

Поезії

Передрук самвидавних поезій з України

Українське Видавництво СМОЛОСКИП ім. В. Симоненка

Балтимор 1982 Торонто

Українське Видавництво «Смолоскип»
ім. В. Симоненка

Тарас Мельничук
ІЗ—ЗА ҐРАТ
Поезії

Бібліотека «Смолоскипа» Ч. 42

Обгортка роботи Лесі

Збірка поезій Тараса Мельничука «Із-за ґрат» появляється друком без відома і згоди автора.

Taras Melnychuk
FROM BEHIND PRISON BARS
Poetry
(In Ukrainian)
Cover by Lesya

Library of Congress Catalog Card Number: 82-050025
ISBN: 0-914834-48-7

Published by V. Symonenko Smoloskyp Publishers,
Smoloskyp, Inc.
(A non-profit organization)

SMOLOSKYP
P. O. Box 561
Ellicott City, Md. 21043
USA

SMOLOSKYP
P. O. Box 153 Sta. "T"
Toronto, Ont. M6B 4A1
CANADA

Net royalties will be used in the interest of Ukrainian political prisoners in the USSR.

Printed and bound in the United States of America
by HOLLIDAY PRESS, Division of Southwest Printing and Supply

Тарас Мельничук

ПЕРЕДМОВА

Тарас Мельничук, збірку поезій якого «Із-за грат» пропонуємо нашим чатачам, як поет закордоном майже невідомий. Зате на Захід дісталися дуже побіжні інформації про нього, як про політв'язня, який був двічі суджений **за** свої погляди.

Збірку поезій Т. Мельничука «Із-за грат» (цю назву додало до неї Видавництво) Т. Мельничук написав у слідчій тюрмі в м. Косові Івано-Франківської області. Вона включає 28 віршів, які дісталися на волю, а згодом шляхами українського самвидаву потрапили до Видавництва «Смолоскип». Якраз ці тюремні вірші становлять основу збірки. До них ми додали також вірші поета, які автор писав на волі і які були розповсюджені в українському самвидаві. Під деякими з них було подано місце й дату їх написання, але більша частина поезій не має таких позначок. Тому й невідомо де, коли й при яких обставинах вони були написані.

Всі ці поезії, разом узяті, показують читачеві і дослідникові великий світ роздумів поета, його патріотизм, прив'язаність до Карпат, оригінальність і самобутність у висловленні поетичної думки.

Поезії Т. Мельничука цікаві своїм сюжетом, роздумами поета, мріями, глибиною думки і чіткістю вислову. Зокрема цікаві тюремні вірші (які вилучено у другій частині збірки). Будучи в ув'язненні, очікуючи невідомого, перебуваючи кожного дня під психологічними, а може й фізичними тортурами, знаючи, що на волі залишилася стара мати, дружина і дочка, поет виливає біль свого серця на

папір, не знаючи, яка доля чекає цих віршів: дістануться вони на волю, чи ні? Побачать колись світ? Будуть опубліковані, чи пропадуть, так як і велика збірка «Чага» у застінках КДБ. Що у такій трагічній ситуації зроджується у думках поета і мислителя, якого бурхлива доля кидала з місця на місце великих просторів України і цілого СРСР? Будучи під слідством — що людина думає, що діється в її душі, що зроджується в думках, про що мріє, що їй увижається — ось те основне, що можна знайти у віршах Тараса Мельничука, що заставить кожного читача глибоко задуматися і над своєю долею, а для дослідника й психолога це буде важливим матеріялом для студій і порівняння поезій молодого автора, які він писав у різних обставинах — на волі і під час ув'язнення.

Вірші, написані на волі, відзначаються радісними тонами, в них багато сонця, світла, ніжної любови до рідної Гуцульщини, до України, до рідної матері, глибоке співчуття до тяжкої долі молодих жінок, що залишилися вдовами в наслідок страшної війни. Поет хоче, щоб люди були добрими, ніжними, ласкавими, привітними.

Друга частина збірки «Із-за грат» відзначається іншими мотивами: описами тяжких умов ув'язнення, протестом проти московської неволі, що перетворила світ у вовчу пастку, де

замість рути — залізні прути,
І не ромашки у траві,
А ящики порохові,

де

На наших головах тупцюють кулеметні установки,
Казарми, бронебашти, та інший смертоносний інструмент.

Пет вітає нескорених борців за правду проти гніту й неволі:

Неофіти ідуть,
Кам'яна їхня путь,
Кам'яна, бо їх бито камінням...
Світ тремтить, наче ртуть:
Неофіти ідуть!
Ідуть і несуть,
Наче рану Христову — Вкраїну.

Кілька слів про поета.

Тарас Юрійович Мельничук народився в 1939 . Місце народження: с. Яблонів Івано-Франківської області. Під час війни загинув батько — український селянин-гуцул. В складних обставинах війни і в перших повоєнних роках виховувала хлопця хоровита мати-вдова. Закінчивши десятирічку, молодий юнак не мав змоги продовжувати своє навчання у вищій школі, хоч зацікавлення літературою мав від дитинства. Тому довелось працювати йому молотобійником, вантажником, лісорубом. Згодом переїхав до Кривого Рогу, де працював на будівництві Центрального гірничо-збагачувального комбінату. Тут, правдоподібно, і почав він писати свої перші вірші, з наміром опублікування окремою збіркою. З Кривого Рогу молодий робітник переїхав на Донбас, де зголосився до геодезійної експедиції, яка працювала в Комі АРСР.

Разом з поезіями Т. Мельничука на Захід дісталася замітка, що він деякий час навчався в Чернівецькому університеті, але не вдалося ствердити коли саме це було. Але відомо, що в 1967 р. він повернувся у рідні сторони, одружився і згодом у них народилася дочка. У цей час він працював у районній газеті в невеличкому містечку Верховина і на цей час припадає поява його першої збірки поезій «Несімо любов планеті» у Видавництві «Карпати». Заохочений появою першої збірки поезій і прихильними відгуками, Т. Мельничук працював над наступною збіркою, яку назвав «Чага», яка мала понад чотириста рукописних сторінок. В 1971 р. він вислав рукопис збірки до Видавництва «Карпати» і «Радянський письменник» у Києві. І власне цей

рукопис молодого поета став причиною його ув'язнення 24 січня 1972 р., під час загального погрому і масових арештів української інтеліґенції. Т. Мельничук був тоді студентом III-го курсу заочного відділення Московського літературного Інституту ім. М. Ґорького. Його засудили на три роки ув'язнення за «антирадянську пропаґанду і агітацію» в липні 1972 р. Основою до звинувачення були його вірші.

Термін ув'язнення Т. Мельничук відбував у Пермських концтаборах, де брав участь у голодівках в знак протесту проти сваволі таборової адміністрації. Після звільнення у березні 1975 р. повернувся в рідне село Уторопи на Івано-Франківщині. Про цей період його життя «Інформаційний бюлетень» Української Гельсінкської Групи (безномерний,з датою 26 березня 1979 р.) пише: «Він відбув строк і поїхав собі шукати безпечнішого місця в РРФСР — чи не в Новосибірськ. Працював на заводі різноробочим, ламав нігті, терпів, живучи в гуртожитках чужого середовища і підсоння. Народжений в українських Карпатах з Божою іскрою поета гинув від ностальґії і нерівности перед законом українського парія. Його уперті спроби одержати постійну прописку були марні. Повернувся на Україну літом 1976 року повний творчих задумів і плянів. Не дозволено було йому жити в місті Івано-Франківську, подався в одно з глухих сіл до родичів своєї дружини...»

Тут його піддають постійним цькуванням за відмову осудити своє минуле. В грудні 1978 р. він був вдруге арештований під закидом «опору працівникові міліції» у с. Уторопи. Перебував у слідчій тюрмі в Косові, а згодом у Івано-Франківську. Був засуджений в Івано-Франківську у квітні 1979 р. на чотири роки позбавлення волі. Термін покарання відбував у концтаборі у Вінниці.

Публікуючи цю збірку поезій Т. Мельничука, Видавництво зберегло авторський порядок, розміщення віршів, а також мову й будову віршів згідно з оригіналом. Зате виправлено очевидні помилки і запроваджено правопис 1928-29 років, що його вживають українські видавництва на Заході.

О. Зінкевич

МАТЕРІ

Радіють матері, коли сини додому повертаються:
вони їм черешень несуть в мисках полив'яних,
вони до них так тепло, наче діти, усміхаються
й частують соромливо їх якоюсь дивовижною наливкою.

Вони (мов непомітно) в кожну риску синову вдивляються,
а потім мовлять журно й скрушно: «Як ти схуд!..»
Вони, чи грошей привезли, чи щось ми заробили, не
питаються.

Їм досить нас:
ми є — й вони немов цвітуть.
Бо й справді, матері в такі хвилини розцвітають
і трошечки молодшими і дужчими стають...
О, як вони радіють, коли нас стрічають,
і як сумують, коли знов проводять у нелегку путь!..

Я ПОСІЮ РОСИ

Кохана...
Я посію роси
на каштанові коси
й розжену тумани,
щоб усім стрічатися,
щоб усім кохатися.
Я посію роси
та й піду ув осінь,
з осени у зиму,
з зимки — у весну
й знов посію роси
на мою кохану
й на мою Гуцульщину
ясну,
шоб землі —
світитися,
щоб усім —
любитися,
я посію роси
на пахучі коси.

□ □ □

Я той, що будить сонце
На працю кожен день
І молотком-стодзвонцем,
І видзвоном пісень.

Я той, хто будить сонце,
Щоб струмінь промінця
Наповнював віконця
І всіх людей серця.

Кривий Ріг.
1965.

Небачена весна гряде,
П'янка, всесильна у напрузі.
Відкриймо серце молоде
Для вітровінь потужних, друзі.
Нехай збентежиться воно
В поривах смілих, в неспокої,
Хай проросте, немов зерно,
В душі чуття доби нової.
Хай в серце увійде любов
І пісня владна та вогниста,
І шум полів, і шум дібров,
І дзнін і гул нового міста.

Кривий Ріг,
1965.

Я різним був. Несмілим і хоробрим.
Бунтарним і спокійним. Наче сон.
Як смерч, жорстоким. Як дитина, добрим.
Палким, як честь. Холодним, як патрон.
Я різним був. І хочу бути різним.
Одноманітність — все одно, що смерть.
Я славлю серце, повне сонця вщерть.
Я славлю братство проліска й заліза.
Ненависть і любов, росу й вогонь
у кожній барві, в кожнім звуці...
Але найбільше — вірність у розлуці
і чистоту натруджених долонь.

□ □ □

Мені так часто бракує твердости,
щоб залишитися самим собою,
і я дочасно виходжу з бою,
не знаючи,
як він
для мене обернеться.
Іду похнюплено, себе картаючи,
своє серце кляну за нестійність.
Та найболючіше те, що стільки
навколо очей прощаючих.

□ □ □

Широкогрудий криворізький степе,
Ти бур'янами ще шумів учора,
А нині я не надивлюсь на тебе:
Які будови встали на просторах!
Горджуся я відкрито, а не потай.
І чесно в очі вам дивлюся, люди,
Бо в цій несхитній молодій споруді
Моя любов,
і спів,
і краплі поту.

Кривий Ріг,
1965.

□ □ □

Не снись мені, кривавий сон,
не сніться, рани і руїни, —
мені не треба десять сонць,
живу тобою, Україно.
В мене ланів, в мене пшениць,
як срібла-злота на всім світі.
За сто чужинських зоряниць
я не віддам й вишневу віту.

□ □ □

Там, у Карпатах, щебету без ліку,
Вірніш сказати: солов'їний сад.
Як будеш їхати сюди, Марійко,
Візьми з собою кілька солов'ят...

Тут піднялись дубки зеленочубі —
Це з тих, що ти прислала жолудів.
Тож не барись, приїдь скоріше, люба,
Я жду — тебе, дубочки — солов'їв.

Кривий Ріг. 1960.

□ □ □

Я певен: в цю мить
        забилося серце вишні.
Я певен: в цю мить
        хтось до сонця дійшов.
Земленько, будь тепліша!
Люди, будьте ніжніші!
Сильніші! —
Десь народжується любов.
Дівчина в зорях пливе —
        білою вишнею.
Стає волошкою, сонцем —
        і дівчиною знов.
Земленько, будь тепліша!
Люди, будьте ніжніші!
Сильніші! —
Десь народилась любов.

Село Уторопи, на Косівщині,
1971.

□ □ □

Матері моїй

А звідки! —
певно, ще від предків
Вкраїна пахне вишняком,
і дзбаном сонця п'ють смереки
туману біле молоко.
Висять тут роси, як суниці,
повітря чисте, мов криниця,
яку ніхто закрить не зміг.
Тут що не хата — то цимбали,
гуцулка й перстень на руці.
Боги з ікон шамлять губами
на запах тміну й чебреців.
Тарас — під рушником весільним.
А поруч — юна і свята,
з тавром печалі на устах,
задумана Мадонна з сином.
Хліби рум'яні на полицях
і на полумиску козак...
В очах ставної удовиці
незгасна зблискує сльоза.
Що їй козак той на полумиску!
Що їй Боги і чебреці!
Коли з дитям, таким малюсіньким,
як у Мадонни на руці,
її в війну Юрко зоставив:
пішов і безвісти пропав...
Оце ось — фото на заставі.
А це листочок він прислав.
А більш нічого...
   Пахне м'ята.
   Цвіркун під припічком сюрчить.

Пливе висока біла хата
в зеленім морі смеречин.
Звисають роси, як суниці.
У небі — журавлів вінок:
то жур мій лине до вдовиці —
до тебе, мамо, під вікно.

Барвінкуйся, земле, й барвінкуй
Нашу думу й пісню до зорі,
Нашу юність, непрошиту дзвоном куль,
Й дівчину, що стала на порі.

Дівчино моя, в'юнкий барвінцю,
Пісню і любов мою напій.
На землі цій сонця і краси по вінця,
Лиш те сонце зберегти зумій,

Бережімо ж сонце в росяній короні,
Щоби наш барвінок не осліп,
Щоб колись на наших золотих долонях
Щебетали діти і світився хліб.

Защебещуть! —
І новий барвінок
У віки простелять не в журі,
Щоб нарвали й правнуки на вінок
Українського барвінку до зорі.

ДЕВ'ЯНОСТО СІМ

Дев'яносто сім чоловік не вернулося з фронту.
дев'яносто сім барвінків погасло.
Дев'яносто сім Ярославен стоїть на воротях
І підносять долоні до неба:
«Сонечко красне,
Верни нам їх»!
Сонечко красне, дев'яносто сім косарів не косять.
Сонечко красне, дев'яносно сім орачів не оре.
Сонечко красне, дев'яносто семи Ярославен посіклися коси.
В дев'яносто семи Ярославен - сонечко чорне.
Дев'яносто сім калин у селі червоніє.
Дев'яносто сім коней іржуть на Захід,
Іржуть — тривожно!
і рвуть вуздечки мідянії,
Неначе завтра, неначе завтра.
А може, може, сьогодні вночі
Харалужні задзвонять мечі
Задзвонять мечі.

ЗОЛОТИЙ КІНЬ

Вечори в селі коломийчасті,
Коломийки синьо цвітуть,
Лиш як кінь золотий в небо вимчить,
Опустивши вуздечку на Діл золоту.

А що бубни — із трьох околиць,
А дівчата — на три гурти.
У колгоспі булані коні.
А у небі — кінь золотий.

І спадає буденність із серця,
Як пилюка із копита.
Золотий кінь у небі пасеться,
А від нього й земля золота.

І копиці уже не копиці,
А шоломи богатирів,
Як іде кінь золотий напиться
З синіх вікон тривог матерів.
І цимбали уже не цимбали,
Коли в перший танець піти,
А як стрінуться губи з губами,
Кінь заірже — на весь світ золотий.

с. Уторопи
на Івано-Франківщині.

□ □ □

Роси пахнуь фіялками,
фіолетні роси, і білі,
і (од зорі) червоні.
Роси сяють сонцями,
а не сонця уламками.
Сяють, немов торжество,
неначе безсмертя —
над смертю,
над пробитими кулею
скронями,
над могилами і катафальками.
Сяють роси.
І це так розумно:
сяють роси.
І це так радісно:
сяють роси,
сяють безумно,
сяють райдужно.
Сяють роси —
і жінки не голосять.
Сяють роси —
і хлопці мантачать коси.
Сяють роси —
І співає колосся.
Сяють роси —
і сміються щасливо
Парижі,
Нью-Йорки,
Рими,
і мій Косів.
Сяють роси —

і я прошу кохану:
будь з розпущеними косами;
і я прошу світ:
хай завжди сяють роси.

□ □ □

Пив я воду з сорока криниць,
Грівся світлом сорока зірниць.

То були криниці і чужі, і братні.
То були зірниці — грона виноградні.

То були криниці, мов столітні вина,
Із землі — з самої серцевини.

Дякую криницям та ще й тому роду,
Де у жовту спеку пив я синю воду.

Пив з криниць я воду і прозору, —
Тільки в кожній бачив косівські зорі.

Пив я синю воду із криниць глибинних,
А мені здавалось — вдома з-під калини.

□ □ □

Як мені до тебе...
Як мені без тебе?
Били плови, били — і знесло мости.

Трави стали сіном, вороном став лебідь,
І не хоче сонця джмілці джміль нести.

Як мені до тебе?!!
Як мені без тебе?..
Висі не дістати,
та й навіщо вись?!

Я дививсь на айстри...
Я дививсь на небо...
Тільки все даремно...
Краще б не дививсь.

НАРОДЖЕННЯ

1

Промениться земля, промениться
надхнення травою зеленою.
Червоні, жовті і сині птиці —
птиці народження в'ються над нею.
А земля промениться, серцями озвучена,
їй радісно так, мов народжує геніїв.
А було ж, полонили її, мордували, мучили
за віру руську, за бунтарство.
Мучили, стільки криваво мучили,
сповивали залізно неволею,
шмагали злісно недолею,
а вона оживала, серцями озвучена,
а вона не продавалась німцю, ні турчину.
Рідна моя, висока, нескорена,
з русичанської віри, з русичанського кореня.
Стоїть,
Задивляється вдаль осокорами.

2

Народжуймося!
Народжуймося — лише від роду не відроджуймося.
Це мудро — стати початком продовження.
То не смерека, що не дасть пагіння.
Не сонце то, що не викрешує проміння.
То не народ, чий дух не зазоріє в поколіннях.
Народжуймося!

□ □ □

Я чув, як співають мамині руки...
На морозі зірки остигали —
Опалене вишневе листя.
А руки співали:
«Ой морозець, срібний пушок,
А ми салим часничок, часничок.
А ми вже капусту наквасили
І, агій, козу, щоб не мекала, віллубасили.
А ми нині дивилися у криницю
Зачиряли святкової водиці...
Кіса, кіса, кіса, кіса,
А де ти там? Ходи їсти.
А ти куро-чубатуро,
Не несешся, небого,
А нема на тебе лиса рудого.
Ми би тебе зарізали —
Та не можем,
Треба за цим тебе нести до когось,
І — понесем...
А ти чого не гавкаєш, песе?
Ми за що тебе приселили коло дому?..»
От і все...Майже все...
Так мамині руки співають.
А ви про це не кажіть нікому.

Врочистим фаянсом іній хрусткий
Озлобив палаци Снігурки.
І Снігурка кличе мене:
«Все кинь,
Слухай морозу лускавий гуркіт.
Я принесла тобі мертвих конвалій,
Ти їх на диво всім оживи...
А чуєш, під льодом ріка співає,
І олені в снігу шукають трави.
І б'є ув обличчя соняшним валом:
І тоді, як нестерпно жити, — живи!
А чуєш: луска мороз у вільшині —
То з люті, то все не заціпло.
Шурхочуть по насту місячні шини:
Місяць розвозить людям світло.
А в стайні зіп'ялось телятко на ніжки,
Чудне: у чорнім кожушку, білих панчішках.
І мати торка його: «Змерзло, дурненьке!
До мене тулися...»
А в хаті гуцулка ляльо колише
У дивній, мабуть, любистковій колисці.
«Бачиш, он бачиш?... Усе завваж,
Бо ти не купавсь у любистку.
Колисали осколки твою колиску,
І світ був холодний, немов патронташ.
Чуєш, он чуєш, — іній хрустить...
А я і твоя, й не твоя Снігурка...
І ти не тримай мене, відпусти:
Снігуркам також холодно
на снігу».

А буває мені і радісно.
Пахне радість соломою житньою,
В стрілах якої
Пульсують золоті пахощі сонця.
Пахне радість зеленою хвоєю,
Про яку я знаю —
Це коси твої, Гуцульщино.
Пахне радість вогнем троянди.
А вогонь троянди
найсвятіщий...
Благослови ж бо його,
Гуцульщино!

□ □ □

Не зраджуй більше мене,
Бо я не годен зради прощати.
Хтось каже: кохання щастя,
А мене воно вічним вогнем псче.

Дубовий корінь цього б не витримав.
Камінь розстав би, як віск...
Це — тяжко!..
Отак на вітрі
Пожежа знищує ліс.
Не зраджуй!

□ □ □

А добре мені із осінню,
Хоч ліпше-таки із березнем.
Добре із прозою черствоголосою,
А ліпше-таки із поезією.
Шурхочу листками зітлілими,
А бачу (такий вже!) проліски.
І вірю у гір нетлінність,
І вірю зимою у провесінь.
І хай собі там хтось перечить,
І хай собі хтось осениться,
Я ж знаю своє:
ні в мороз, ні в хуртечі
Не мерзнуть гуцульські криниці.
І слово на пролісках губ не зльодіє,
Якщо слово те серцем зігріте.
І присягаюся: будуть на кризі квіти —
Була б надія.
І березня з серця не вибити,
І серце не вбити.
Якщо ж воно з строю вибуде —
Вернеться, дайте йому тільки битву.
Та прикладіть до нього галузку євшану
З-під материнського свят-порогу, —
І воскресне воно, бо не вмирає душа,
Що взяла материнський євшан у дорогу.

□ □ □

Дороги, як долі, схрещуються.
Котра з них моя? Котра?
Напевне, ота — в суперечностях,
як небо — нова і як небо — стара.
А може, дорога моя не визначена?
А може, шукаю дарма?
Тоді мені сили вистачить
Іти по дорозі, якої нема.

□ □ □

Хлопці прагнуть стати Прометеями
і пляненті грішній дати світло
Їхніх почуттів тремкі антени
ловлять і трагічність і величність світу.
Їхні думи крешуть справедливість,
бо з народом заодно серця...
Несміливість нині — це зрадливість.
Несміливість — добровільна смерть митця.
І сміліють хлопці — гинути не хочуть
ні од бездіяльности, ні од стронцію.
Якщо вмерти — то од спраги творчости,
Якщо вмерти — то від сонця
і за сонце.

БУДЬМО НІЖНИМИ

Не сороммося бути ніжними, ласкавими, привіт-
ними
З птицями, деревами і квітами.
Матерям стискаймо руки з виснаженими венами.
І цілуймо їх, цілуймо, хоч і не заведено.
Наша теплота незбіднена, нездрібнена,
Як озон, як хліб, як честь, потрібна.
Будьмо — всі! — тепла і доброти джерелами,
Не вергаймо з-за дрібниць громи.
Будьмо ніжні з птицями, деревами
і — з людьми.

□ □ □

Картоплю йду копати,
Мама ж каже не «копати» — «дерти»...
Якби ви знали, як то файно
у Карпатах!
Так файно, що ніколи б
не хотів умерти.
Якби ви знали, то самі прийшли б
і помогли мені копати.
Копали б ви і дивувалися:
— Яка земля розумна у Карпатах! —
Народжує життя, любов, красу
і чорнобрових гуцулок
народжує,
картоплю червонясту
і водицю свіжу,
яка, мов радість, відмолоджує...
Щасливий я, Карпати,
що вас виджу.

Заговоріть до мене, гори,
Я не люблю лиш розмовляти з горем.
А з вами розмовляти люблю,
як з зорями.
Я ваш листок? Росина ваша?
Чи, може, соловій?
А може, я надія дорога,
немов криниця?
Мені так радісно,
що ви живі,
що вас освєнціми
не зачинили у своїх темницях.
І я цвіту, бо мені втішно,
бо у левадах — сонця гул,
й здається бджолам, що я — вишня,
а я не вишня, я — гуцул.

Мене сонце несе,
мене вишні несуть
на руках білосніжних,
бо я схожий на радість,
бо я схожий на сум,
бо я вічно шукаю
ніжности.

Певно, я син калини,
певно, я син пшеничного колоса —
де б я не був —
пізнаю Україну,
як кохану свою,
по голосу.

Мене люблять сади,
мене люблять плуги
і кедрини зеленокосії.
Це, напевне, тому,
що я вмію
з медвяного сіна
метати стоги.

Це, напевне, тому,
що я виріс під Косовом.

□ □ □

Хату гір моїх вибілив сніг,
Дав кожній смереці по білій шубі
І насипав і насипав казкових снів
На мої холодіючі губи...

У срібнім царстві жив красень,
І жила у тім царстві красуня,
Та звінчав красеня ясень
Не з красунею — із сумом.

І був то сум золотий і довічний,
Нести його — не перенести.
І не зміг той красень до сивого січня
За собою спалити мости.

І сум його не побляк, не вицвів:
Світить йому і світить у хаті гір.
А місяць ковтає в шибку золотим копитцем:
«Ну, шо це з тобою?
Що це, агій...»

□ □ □

Не сумується... В душі свята осінність.
Кожне почуття, немов смеречний пагін.
Із царин підводи звозять сіно,
Гори наскрізь чебрецем пропахли.

Гарно так!... Багряно!.. Любомирно!..
День здоров'ям дише, як гімнаст.
Тільки коням важко.
Коні — в милі,
Гублять шуму, як зім'ятий ряст.

Пружать ноги списами чи струнами,
Ось-ось тріснуть жили — присне жар.
Тільки ж ні... Напругу — диким струмом.
Ще! І ще!
Вершина!..

й заіржав,
Заіржав буланий лунко, високо,
Переливчасто: «От бачите, я взяв гору».
І великим синім оком синьо блиснув,
Аж розбризкалась блакитна радість на моруг.
Висота... О висота!
І кінь хмеліє хмільно:
Як це славно — взяти те, що інші не змогли!
Й цокотить буланий паморочно-хвильно,
І копита весело злітають, як орли.

ЛИСТ О. КОБИЛЯНСЬКІЙ

«...Рушайте до мене сюди якомога раніш... Околиця тут гарна, горизонт широкий...Будемо човном плавати і просто руками, коли вмісте: будемо читати, розмовляти, я буду вам грати Шумана і Шопена...українських пісень масу у власній транскрипції...»

З листа Лесі Українки з Гадяча (Зеленого Гаю) Ользі Кобилянській.

Зелений Псло... Зелений Гай...
зелена іва...
А вийди, Слово, скупане в любистку...
Ти не хилися, івонько, — всміхнися...
Я щаслива,
Як без дитятка зоряна колиска,
Ой люлі-люлечки та люлі,
Хай Псло колише іву, а я — Слово.
Мене забули ще не всі зозулі,
Й зреклись не всі барвінки чорноброві.
Ще хтось Чорненький[1]) думає про Лесю.
Журавкою курличу — Сестру кличу.
А місяць ходить, місяць жде над плесом.
А місяць певен: іва — вічна,
сум — не вічний.
Не вічний сум. Не вічний біль.
І ми — не вічні.
Та поки плава білий лебідь,
Бачитись нам треба.
На вівтарі життя горять ще наші свічі
І дивиться у Псло вкраїнське небо.
У Псло і Прут... Що межі і кордони?!

---

[1]) **«Хтось Чорненький» — так поетеса називала в листах Ольгу Кобилянську.**

Одна вода, одна жура, один у нас любисток.
І то *ніщо, що я колишу* свою долю,
Як без дитятка зоряну колиску.
Приїдь, Сестрице...Гратиму Шопена...
А як і він нам чужиною серце стисне,
Ми *підемо у* гай зелений...
А в Гаю Зеленім
Росою капле з іви Материна Пісня.

ДІВОЧЕ

«Стояла я і слухала весну...
. . . .
Вона мені співала про любов».
Леся Українка

Се на зорі... Душа моя світає яро,
Немов конвалія, загублена у лісі.
Де ти, кого краплина мого жару
І ласки тихої, як пісня ластівки у стрісі.
Зробити може Богом, генієм, Орфеєм,
І Лелем, і людиною в ту ж хвилю,
Піднести в бірюзову шастя сферу,
Коли найвище з слів — це слово: «Мила»!
Де ти, високий, як блакитний птах в польоті,
З розкриллям серця і розкриллям брів,
Кому мого чекання сині ноти
Звучали б *музикою сонця й яворів?*
Де ти, чия вабка плавка ненавмисна
Мене в конвалію перетворила б чи спалила?..
Спалила... Хай!.. Лише б
не відібрала в мене пісню:
Та пісня — України крила.

ІЗ—ЗА ҐРАТ

НЕОФІТИ

Неофіти ідуть
І дорогу несуть
Їх збивають на кожному кроці,
Їх волочать до ката на суд!
А вони виливають свій сум
На обвуглене сонце.

Неофіти ідуть, неофіти ідуть
Їм не знане ще слово «вирій».
Їх уб'ють, їх уб'ють,
Чи самі упадуть
Лиш би тільки не впав символ Віри.

Неофіти ідуть,
Кам'яна їхня путь,
Кам'яна, бо їх бито камінням...
Світ тремтить, наче ртуть:
Неофіти ідуть!
Ідуть і несуть,
Наче рану Христову — Вкраїну.

□ □ □

Сиплеться крізь пальці час
І надії вітер освистав,
Ми підранки, бо стріляли в нас –
Айстри в став!..

Айстри, ой черлені айстри,
А було це вранці восени,
Коли світ дививсь, як сивий майстер
В дзеркало війни і тишини.
Може й так, а може й інші трелі,
Може був і став і партизан,
Що допряв ту вогнену курелю
і останнє слово нам сказав.
Він сказав, а ми.....
А ми підранки:
Ми черлені айстри в сирій став.
І повзуть гадюки,
– корені і танки
та по наших скованих устах.

м. Косів, камека № 2,
12-13. 2. 79.

ТАРАС ШЕВЧЕНКО 1979

(монолог із-за грат)

А тож бо ненароком хтось стрельне
І спалахне війна, — бо спалахне!
На нас посуне військо враже...
За кого ж головою ляжеш
Ти, мій краяне, із-за Бугу?

За Україну? Віру в Бога?
Ба ні, як перше — за Москву,
За бір сосновий на Уралі...
Бож ми не раз вже умирали
За славу Росії живу.

А що за це в подяку мали?..
Удари головів об мур!..
А тож стрільне хтось, бо стрільне!
Й земля задаром спалахне
І спопеліє у пожарі...
Москаль прийде, нагріє руки,
Присяде на руїні круком,
Навколо оком злим пошарить,
Махру прикурить обсрежно —
Од тліючої головешки — й зідхне полегшено:
Нарешті! Мать твою...

м. Косів,
камера попер. ув'язнення.
14. 2. 79.

□ □ □

Голубий окоп Европи
Ластівка долонями прикрила.
Поклади, Вкраїно, пучок кропу
Ластівці під крила.

Клала кріп і клала полини,
І сама себе принесла у пілотці,
А коли вернулась із війни —
Ні тобі укропцю,
ані сонця.

□ □ □

Тюремні нари — не гуцульська лавиця...
Украли світ... вогонь гучить...
Кипить земля... Юпітер плавиться,
Конає день в ромену на плечі.

Віщує час погибель неба й вод,
Ламає руки срібний простір,
А мій народ... І на протезі мій народ,
Чечітку чеше у колгоспі.

□ □ □

У келих крила опустив,
Побляк, захряс у власнім серці,
Кричать зґвалтовані степи,
А він — сміється

14. 2. 79.
м. Косів, камера №. 2.

СНІГОВІ ГОЛУБИ

На тій високій голій загорожі
Зима зі снігу ліпить голубів.
Та голуб сніговий повік не зможе
Злетіти у небесну голубінь.

Зима сама стрибає і літає
По обгорілих кістяках стовпів...
Пригріло сонце — голубів не стало,
А я для них вже й кліточку зробив.

15. 2. 79.

ПРЯХА

Сидить пряха, підстрижена,
Але не схожа на Космодем'янську Зою,
Дочка у неї певне секретарює у райкомі.
Рокоче всесвіту тулень
Зв'язки зірок перетворилися в гранати,
Де місяць був — зіяє амбразура,
І птахи дзьобами уткнулися у ніч.
А неба, неба стільки, як на погоні офіцера.
На наших головах тупцюють кулеметні установки
Казарми, бронебашти, та інший смертоносний
інструмент.
Все, як у морі,
як у морозі...
Життя лишилося два метри
Вмирає цар — і всі повинні вмерти!
Ані фіга! — хтось протестує —
Я хочу дочекати паски і цвіту на калині.....
А вже регоче день по вуха в слині:
Ге — а, світ не паска — вовча пастка,
І замість рути — залізні прути,
І не ромашки у траві,
А ящики порохові.
Й не залицялась ніч до деркача,
Там із ракетами колчан.
І знову тихо, наче після страти,
Лише Христос ще мучиться на цвяхах,
Та стертими пучками пряха
Пряде колючий дріт — під автоматом.

3. III. 79. тюрма Ів. Франків.,
Камера №. 30.

(Зі мною в камері директор Ів. Франківського обл. театру Петько Валентин Ілліч, 1932 р., артист, поет. Звинувачують у грошових махінаціях).

□ □ □

По дощатих настилах — мілі-ціо-нери...
Б'ють з тилу, б'ють з флангу —
лікують нерви.
Їм певно здається — вилущують біб —
І лущать у серце, і лущать у бік.
Кулаки дубові, і голови — теж.
Побої, побої — в мішок не збереш.
Обернуться будні у рване шмаття:
І карцери будуть і автомати.
Руки за спину, без шнурівки взуття,
І кожна хвилина, як етап в небуття.
Й ментовська форма — у пику тобі.
І шмони наголо: снимите трусы!
І холод, і голод, і хліб як ясир.
Хапаються сльози за колючі дроти:
У Сибіру морози — на Вкраїні — хрести.

25 лютого 79.
Тюрма Ів. Франківськ,
4 поверх, камера №. 90.

□ □ □

Карпати мене народили,
А охрестив Піп-Іван.
Я думав, шо я — людина,
А то тільки так — «туман».
Людина зими забагає,
Коли в лузі цвіте верба...
Людина...
Звучить так гарно
(коли б'ють по зубах)...
А бити треба протезом,
Або принаймні — прикладом.
Щоб червоніли берези
Аж десь... в Ленінграді.

□ □ □

Можете спати спокійно хоч добу -
З ким захочете й будь-коли:
Чоловіка немає дома — його повели...

А кого по зубах, лиш не били
по дорозі в ракетний вік!
Та ж, на те батіг - шоб кобила,
Та ж на те чоловік — шоб тюрма.

М. Косів, 13 (місяць — не виразно) 1979.

□ □ □

ЛИСТ ДО БОГОРОДИЦІ

А я тобі листа напишу,
Що ще толі, Марiє, за совітів
Я був у непідрубаному світі
Пелюсткою підрубаної вишні.
А на тій вишні, Богородице,
На білій вишні
Кривавий цар Микола здається когось вішав.
А вішав він либонь для того,
Щоб у конюшині не метушилися джмелі...
Вони ж заметушились!
Не знали, далебі,
Що ті лещата
Візьмуть нащадки.
Візьмуть нащадки,
Щоб в тих лещатах,
Щоб в тих лещатах
Кісткам тріщати.
Не знали!..
Колись я допишу листа,
Я допишу листа, Марiє,
А поки що я жду Христа:
Зорiє!

Косів, 15. 2. 79.

□ □ □

Поклала русяву голову
мені на коліна...
Затихни, вечірній гомоне,
Не воркуй, голубе:
Вона — не винна.
Вона не винна ні в чому, —

Навіть в своїй вині.....
Прощаю твоє учора
Тюремній оцій стіні.
Прощаю залізним гратам,
Що небо не голубе.
Не вмію тебе обняти.
Бо — не було тебе.

□ □ □

Я на нарах саджу сад,
Будуть яблука, будуть крони...
Тільки чом так чорно кричать
Над Косовом гайворони?
Може знають вони, що я тут,
І кричать щоб рвалося серце?..
А яблуні біло цвітуть —
Біло, здається...

м. Косів,
Камера №. 2.

ҐРАТОВАНІ КОЛОМИЙКИ

Снило ми сі Чорне море
Снивсі санаторій,
Пробудивсі — я лежу
На припічку хорий.

То не припіч, не запічок —
То з дошок загата.
Голод не швец, а так тягне,
Що я став як дратва.

Дратву тягнуть, дратву тягнуть,
Шмарують смолою.
Не так дратва за іглою,
Як тюрма за мною.

Голод не швец, холод не шкляр.
А біда й алмаз їсть
Вжес я такий зголоджений,
Що видносі наскрізь.

Дратву воском повоскую,
Аби легше шила,
А у тюрмі зашивають
Без ігли, без шила.
Чорне море, Чорне море
Плинеш до Азова.
А се така, мой, держава
Самі тюрми й зони.

Чорне море, було чорне,
Тепер посиніло.
А бодай ти, Чорне море,
Було сє не снило...

□ □ □

Ця мушля ночі в мене на плечі,
У грати знов тяжкі удари зір
Мене загнали в урвище, в ясир, —
І стіни, мов артилерійські тягачі
На мене сунуть дико й глухо, —
Й нема мені ні оборони, ні заслони.
Хитають тіні, — ночі лапойдухи, —
Мого тернового чола корону.....
Нема мого коріння в цій темниці:
На камені коріння не росте!
І лиш душа — сплюндрована бійниця
Стріляє безоружна в мертвий степ.
Стріляє?
Ні, тікає без'язико —
Туди, де в глибині не спить вулкан.....
Не спить — і вогняні його копита
Кує сармат, чи інший великан.
І скіф кує увічнює в граніті
Огненного коня і мужа на коні.
А я... а я...
Неначе раб — у кліті.
І умирають зорі на вікні.

□ □ □

Розплескалися сині тіні,
У кожного по три пальці,
Страшно мені, людині,
Умирати від праці.
А беркути наші
Ще в яйцях.

ЦЕГЛИНА

Прийшов муляр.
Замурував мене в цеглину
і каже: маєш Україну!
Не знаю, що винна цеглина,
тільки ж її пекли вогні: — ти глина!
Не знаю, що винно сонце,
Тільки ж цеглина — без дверей, без віконця.
Не знаю, що винні в'язні — одноклітчани:
Тільки ж три дні і три ночі
Над нами ворони кричали.
Не знаю, що винна цеглина, —
Квітка моєї темниці, —
тільки вона подібна
до погона і до петлиці.
А солдатська косиця-петлиця,
Мабуть одного прагне:
Скоріше втекти із війська
На ніч до баби Палагни.
Не знаю, що винен, що винен Юда...
Та моя, та моя цеглина
Не дивиться в очі людям
Чи то її привезли з Москви,
Чи то із Берліна,
Що стояла моя Україна
в крові по коліна.
Ой трудно, трудно мені із нею
Бо цеглина хоче стати — і стане! — землею.
Ой хоче, хоче, бо не довгий їй вік,
бо вона завбільшки в лагерний черевик.
Мов крик чоловіка —
моїх обморожених пальців крик.
А не скучно слухати, скучно
Як ввечері й вранці
Кричать чиїсь пальці.

У спеку кричать і в холод,
Взуті кричать і кричать голі,
Кричать на ходу, на бігу, на снігу,
Кричать в крематорії і в кочегарці —
Слухняні пальці,
потріскані пальці
і білі — білі — жіночі,
як пелюстки акацій.
Кричать пальці
що цеглина моя,
моя цеглина —
Як та хлібина, як та хлібина,
Якою годує мене
Батьківщина.

15. 2. 1979.

ЦУКРОВЕ МІСТО

Принеси запашного цукру
Цукру гранчастого,
Я збудую соняшне місто —
Місто щастя.
Я розставлю з вином автомати,
(А інших, світе, не будеш мати).
Поштівки в кіосках будуть тільки любовні,
А платівки радіольні — поцілунками повні.
Небеса над землею пластмасові,
А у мене будуть наче птахи на ясені.
А тюремні розчахнуті брами
Замурую ластів'їними гніздами і аеропортами.
Ластівкам у лице майський вітер засвище
І стане весна — на калину
А земля — на Вкраїну вища.
Зорі розгорнуть крила
Над полонинами,
Над ув'язненими
і над полоненими.
По Карпатах мед потече з Мелуниці
Так, що медом наповняться
Ріки й криниці.
Роса понесе красу у долонях
До кожного хлопчика і кожної доні.
Жінкам, що кохають, дам вірність і
молодість другу.
А той, хто самотній, — знайде собі друга
й подругу.
Час плине, час плине,
Як зорі, як ріки, як сонце.
Не вмре в моїм місті людина,
Що посадить калинове ґронце.
Світ тікає в безодню
ведмедем пораненим,

А в мене він вічно сіятиме
кришталевими ґронами.
Хто губами прип'ється
до чари його весільної,
Той у безсмерті своєму
стане всесильним.
Жодна мрія й надія
не розіб'ється на друзки,
І дівчину хлопець нестиме,
як вишневу галузку.
І серце до серця потягнеться
Через гори, моря й охоронців.
І будуть сміятися діти,
кожне з сонечком у долонці.
Всі дівчата будуть з очима-фіялками синіми.
І не буде в Росії ні Сибіру, ні тюрем, ні
голосіння...
Отаке-то я місто збудую, із запашного цукру
гранчастого
і не побачить його міліція і тюремне начальство,
Пробуде це місто мільйони років,
Потім промовлю йому: — Прощай!
А почую ще раз коридорного кроки —
Кину місто у чай.

14 лютого 1979.

ЗЕЛЕНИЙ КОНИК

— 1 —

Приніс зелений
трав'яний коник
зламану ніжку
і каже:
журіться
я зламав ніжку
на обніжку
тепер мушу
ходити пішки.

— 2 —

тепер я не зможу уранці
водити у гай коханців
а шкода
бо моя цвіркунка
молода
напуває тишу нудьгою,
напуває тишу сюрчанням
і раджу:
щоб не було
Вам страшно у ночі —
сюрчіть
сюрчіть
сюрчіть.

□ □ □

Місяць на горбку забув свій слід...
Черлене...
Козацька китайка?
Кров?
А коні, коні,
З комина коні сурмлять світ —
То хрест кам'яний несе
Христова Любов.

Коні, коні...
З калини коні...
Черлені коні калини — кров.
І Георгій — Побідоносець
зі святої ікони
Зійшов.
Бо далі не можна,
бо далі не сила:
Чорти і змії пітьму женуть...
І Марія-Богородиця
на сапфірнім престолі сіла.
Церкву святу поблагословила, —
І ми, пілігріми,
відправили в путь.

КАРПАТИ

Це —
коли блакить хлипа сум,
коли джмелі сідають за верстати
і тчуть красу.
Це —
коли ніхто не зна, лиш горлиця
та ще вдовиця-доля,
що й бджоли, бджоли горбляться
під тягарем медовим
В полях Вкраїни.

□ □ □

І камінь дихає
і не той камінь
грім капає із Золотих Воріт.
Безруке дерево в росу тікає,
І син бджоли свій губить ніж,
А ми ідем.
За брата брат.
Ходім!
Он вже видніються з-за грат,
білі руки
хат.

ДО ІСТОРІЇ XVIII СТ.

...втопитись..?

Ото скипай у казані
покинь і жінку і простуду
Й женись по рідній стороні.
Серпом черкнути по горлянці, —
Сутяги, вам іще землі?
і гомін гомонить в байраці —
Земля тоді, як на полі
людське жало
людське жало
(на чужому снопи жало),
а світ дрімав.
Земля (з-за пазухи) дрижала
Й запряжена у серп іржала:
межі нема
межі нема
(а чи ж була вона..?)
Неначе ладен на кутю,
та десь у льох вже волю тягнуть,
і висох цар весь на тютюн
одшкварили...
Дивилась хата у шибки,
хапалася за гори,
а бані золоті Карпат
кричати йшли.
Забили геть сердешний світ,
сам гаспид цокотить зубами:
бунтівники! — і небо в спину
(от нечестива твар сей мир)
і дужче, дужче, на поживу.
Зарізав брата і ягня
(сопілка не грає — гріх здоровий)
й табаку нюха, добре ж — га?

Роса коханого чекає.
Не то дрімота, не то сон
і вража куля по край світу
Згрібає кості в чужину
і цар, і воля, й глупа ніч
й журба невпинно досоля,
Козак потяг і жінку й Січ
На вичинку до москаля.

□ □ □

Під росяним небом століття
атомний вітер,
атомні квіти.
Благаю бджолу
про віно:
Наповни серце Вкраїною,
усміхнись до вишневого цвіту
і підніми на крило
людину,
бо мед твій
вже дихає димом.

□ □ □

Князі золотих штиків
(а мені таке!)
на тацях листків підносять
(бо сон)
світло червоних квасоль
і електричка Чумацького шляху
мчить мене
до Вокзалу Суниць,
корови ж розп'яті
на лірах дійниць.

В росяних бочках майських ночей
Хміль дівочих губів,
Хміль жіночих очей.

Там джмелі — винарі
і джмелі-пивовари,
там зозулі гульвіси
й ластівки — все по парі.
Майська ніч, майська річ,
майські хлопці.....
І росою вмиває перепілка лице.
А вже промені йдуть —
сонценосці і вінценосці,
І Карпати бджола під пахвою несе.
Майська ніч, майська річ
Окропіте поріг свій
Святою водою,
А кров'ю зорі
Окропіте Січ:
Там місяць неводом
тягне козацьку недолю.
В росяних бочках —
росяний сон.
В росянім лузі —
золоті князі.
В росянім храмі —
дзвін черлених корон,
Дзвін щитів і мечів
й плач козацьких возів.

Я прийшов
до слов'янського древного вогнища,
шию двереса одрубали на меч,
бджоли у срібнім вінці
розійшлися вустами в усі кінці,
а вулики — фабрики меду —
шукають друзів по полю,
бо ніч не спить от болю,
бо напухли руки у бджіл
і мед із тріснутих жил —
мені під ноги,
де твої дороги,
де твої дороги,
Я ж прийшов,
Я дивлюсь на важке обличчя порога
Прости — загубилась моя дорога.
Я прийшов,
Я дивлюсь на статую печі,
що височіла мені звідусюди,
як статуя свободи,
і піч підійшла впритул:
ти не гуцул
ти певно вийшов із пам'ятника
а пам'ятники просять крови,
а пам'ятники усе з початку починають
а пам'ятники
рвійно ідуть до сонця —
з мечем при боці
вертайся!
проходу нема
ввижається кров?
не бійся
тут кров'ю цементують криницю,
щоб була, як столиця,

тут кров простягають яблукові:
На!
будь червоне,
немов війна,
і ти юкраси вбрання своє кров'ю,
бож ти — сам
і перед тобою
стерильно чиста роса,
яка тебе вже не знає,
бо вогнища твого

немає.

ЗМІСТ

ІЗ—ЗА ҐРАТ